

УДК 37.036:378

Д.М. МАСАЛОВ,

*здобувач кафедри педагогіки, викладач кафедри образотворчого мистецтва
ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет» (м. Кривий Ріг)*

СТРУКТУРА І ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розкрито сутність, зміст і структуру поняття «самостійна творча діяльність». Розглянуто проблему організації самостійної творчої діяльності студентів, практичної підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: самостійність, самостійна робота, творча діяльність, майбутній учитель образотворчого мистецтва.

Постановка проблеми. Організація самостійної творчої діяльності майбутніх вчителів у процесі навчання у вищих педагогічних навчальних закладах зумовлена соціальними й економічними перетвореннями, що відбуваються в Україні. Ці перетворення викликають необхідність формування творчої особистості, здатної до самоосвіти, самовдосконалення та переосмислення традиційної системи навчання і виховання.

Аналіз останніх досліджень. Психолого-педагогічні положення про самостійність у навчально-пізнавальній діяльності та організацію самостійної роботи розглядали такі науковці, як В. Антропов, О. Білоус, В. Буряк, Л. Вяткін, М. Гарунов, Є. Голант, А. Кірсанов, В. Лядіс, П. Підкасистий, Н. Половнікова, М. Солдатенко, А. Усова, Т. Шамова, Г. Щукіна.

Проблема формування вмінь і навичок саме самостійної навчальної діяльності привертала увагу В. Андреева, В. Буряка, Т. Ільїної, І. Ільєсова, Є. Кабанової-Меллер, О. Малихіна, П. Підкасистого, М. Скаткіна.

Психологічному аспекту феномена творчості присвячені роботи Л. Виготського, В. Крутецького, В. Моляко, Я. Пономарьова, В. Роменця, С. Рубінштейна та ін., педагогічні дослідження В. Андреева, О. Білоус, Л. В'яткіна, М. Кларина, Т. Кудрявцева, І. Лернера.

Формулювання мети. *Метою статті* є дослідження проблеми організації самостійної творчої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів як важливого показника їх майбутньої професійно-педагогічної діяльності у навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку суспільства, у зв'язку зі змінами цілей навчання, його спрямованістю на формування творчої активності зростає роль самостійної освітньої діяльності студентів.

У психолого-педагогічній літературі самостійність розглядається як необхідна умова продуктивних розумових процесів, які пов'язані з постановкою нових проблем і пошуком способів їх вирішення (А. Брушлинський, А. Матюшкін), як здатність учнів вирішувати пізнавальні завдання (І. Лернер, П. Підкасистий), як умова активізації навчальної діяльності (А. Громцева, Л. Піменова, Г. Щукіна).

Організація самостійної творчої діяльності студентів пов'язана із цілою низкою досить складних педагогічних проблем. Насамперед, це відсутність чітких методик щодо прищеплення навичок самостійної роботи та визначення реального бюджету часу студентів для занять самостійно і вміння раціонально використовувати свій час. Крім того, існує проблема з визначенням шляхів оптимального сполучення навчальної й наукової праці студентів у цілісному навчальному процесі вищої школи.

Дидакт Ю. Бабанський, досліджуючи поняття самостійна робота, зазначав «...коли учні виконують свою діяльність без безпосереднього керівництва з боку вчителя, говорять про те, що в навчальному процесі застосовується метод самостійної роботи» [2, с. 103]. Однак таке визначення самостійної роботи розкриває її лише як форму організації навчального процесу, а не її сутнісну сторону.

З огляду на все це, ми погоджуємося з визначенням К. Змієвської, яка розуміє під поняттям «самостійна робота» таке навчання, що визначається здатністю особистості свідомо ставити перед собою ті або інші завдання, цілі, планувати свою діяльність, здійснювати її й рефлексувати.

Самостійна робота є підсистемою системи навчання, у якій через власні засоби й у специфічних умовах можуть вирішуватися подібні завдання, як і в усій системі пізнавальної діяльності в цілому чи в підсистемі несамостійної роботи. Поряд з цим структура самостійної роботи в загальному вигляді може бути поданою як ідентична структурі будь-якої педагогічної системи. Це означає, що до структури самостійної роботи входять: цілі навчання, зміст навчання, процес навчання (засвоєння матеріалу, обробка матеріалу, контроль навчіння).

Організація самостійної роботи студентів має враховувати ступінь підготовленості студента, спиратися на свідоме засвоєння вмінь і навичок самостійної роботи, варіюватися залежно від курсу навчання із подальшим ускладненням її форм і методів.

Відтак, «самостійна робота» й «самостійна творча діяльність» це нетотожності поняття, адже самостійна робота є її основною формою організації.

Самостійна творча діяльність студентів вищих педагогічних навчальних закладів має певні специфічні особливості і є для студента достатньо новим видом діяльності в нових, незвичних до того умовах. Це поєднання трудової й пізнавальної діяльності, оскільки її здійснення – це праця, сукупність дій, спрямованих на організацію й реалізацію процесу пізнання.

Самостійна творча діяльність формується в процесі освіти й виховання. Сучасний стан дослідження проблеми дозволяє говорити про чотири, найбільш істотні компоненти самостійної творчої діяльності: мотиваційний, змістовно-операційний, вольовий та оцінний. Усі ці компоненти взаємозалежні й взаємозумовлені, і в реальному процесі навчання їх неможливо розчленувати. Поділ перерахованих компонентів можна провести лише умовно з метою поглибленого вивчення сутності досліджуваного поняття.

Розглянемо зміст кожного з компонентів.

Мотиваційний компонент виникає на основі потреби й формується в процесі усвідомлення студентом протиріччя між виниклою потребою у творчості й неможливістю її задовольнити самостійно.

Другим компонентом самостійної творчої діяльності є змістовно-операційний. Він містить володіння студентом системою провідних знань і способів навчання. Опанувати знанням – це не тільки зрозуміти й запам'ятати, але й уміти застосовувати для вирішення практичних завдань, уміти перенести знання й спосіб діяльності в нову ситуацію.

Сформувати в студента самостійну творчу діяльність можливо тільки за умови, якщо студент навчиться переборювати труднощі в процесі придбання знань, а також на етапі їхнього застосування. А це можливо лише за умов вольового компонента.

Оцінний компонент. При визначенні його змісту, ми виходили з того, що «правильно обґрунтована оцінка стимулює творчу діяльність, а відсутність оцінки чи, що гірше, її необ'єктивність, заформалізованість, аналогічність заважають творчій роботі» [1, с. 167].

Живопис є однією з важливих навчальних дисциплін художньо-естетичного циклу в системі підготовки студентів факультету мистецтв художньо-графічного відділення як майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Ця навчальна дисципліна вивчається протягом 4 років, тобто 8 семестрів. Призначення цього курсу – дати професійні знання і навички майбутньому вчителю, розвинути його творчі здібності, підготувати до самостійної творчої діяльності та навчально-виховної роботи у загальноосвітній школі. Заняття живописом розвивають у студентів самодисципліну, уміння й навички реалістичного відображення оточуючої дійсності живописними засобами, творчо і професійно грамотно організувати зображення у заданому форматі.

Вчитель образотворчого мистецтва повинен добре знати теорію і методіку свого предмета, володіти методами навчання і естетичного виховання засобами живопису, вміти показати прийоми роботи та виправити роботу школярів.

Практичні заняття живописом повинні органічно доповнюватися вивченням досягнень сучасної української та зарубіжної художньої педагогіки. У повсякденній роботі у загальноосвітній школі нарівні з навчальною роботою з учнями доведеться вести різносторонню художньо-просвітницьку діяльність, естетично виховувати школярів засобами образотворчого мистецтва.

Курс живопису поєднує у собі лабораторні заняття, лекції з теорії живопису та самостійну роботу студентів під керівництвом викладача.

На лекціях з живопису студенти отримують теоретичну підготовку до практичних занять, що сприяє осмисленому виконанню навчальних завдань. У них розкривається основні закономірності сприйняття кольору, його властивості, принципи побудови живописного зображення, питання колориту, методики роботи над живописним зображенням. Матеріал лекцій конкретизується і поглиблюється в установочних бесідах безпосередньо перед початком виконання нового завдання і у процесі практичної роботи. Виклад теоретичних відомостей повинен супроводжуватися демонстрацією методичних наочних посібників, кращих студентських робіт з методичного фонду, і аналізом репродукцій творів видатних майстрів.

Практичні заняття складають основу фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Важливу роль у навчальному процесі відіграють натурні постановки. Одночасно акцентується увага на важливості художньої діяльності по пам'яті, за уявою та уявленням. Роботу над тривалою за часом натурною постановкою необхідно супроводжувати системою короткочасних завдань на вирішення певної живописної проблеми. Програма передбачає систему самостійних та індивідуальних завдань, спрямованих на опанування прийомів швидкого та впевненого художнього відображення дійсності, розвитку художньо-образного мислення і творчої активності студента. Такими видами живописного зображення є короткочасні лаконічні тонові та кольорові накидки, етюди, колористичні вправи-пошуки, ескізи як «мовні фрази» і композиційно завершені художні «тексти».

Наприклад, при виконанні самостійної роботи під керівництвом викладача на тему «Складний тематичний натюрморт в інтер'єрі. На індивідуальний творчий задум» необхідно студентам виконати декілька пошукових зарисовок і етюдів натюрморту; знайти у картоні оптимальне композиційно-творче рішення; виконати натюрморт у матеріалі з урахуванням творчого задуму. При цьому треба мати на увазі, що стиль та манера виконання – це індивідуальний самостійний творчий вибір студента. Зображення переноситься на полотно і робиться підмальовок у вибраній техніці. Це може бути олія, акрил або змішана техніка. На цьому етапі роботи треба стежити, щоб чітко читався задум автора, були виразні силуети, композиційний центр, в потрібних місцях відпрацьовані деталі, фактура, плани. Не залишилися поза увагою складки тканин тощо.

Вирішення різних за складністю навчальних і творчих завдань можливе за умов свідомого і активного підходу студентів до засвоєння навчального матеріалу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Актуальність цієї проблеми, її наукове, теоретичне та практичне значення, наявність суперечності між об'єктивною потребою в переорієнтації вектора освіти на підвищення рівня сформованості досвіду самостійної творчої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів і відсутністю ефективної методики формування цього особистісного утворення в процесі педагогічної підготовки дає нам можливість побачити перспективи своєї подальшої роботи.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми розвитку творчих можливостей учнів: тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції / ред. кол.: С.О. Сисоева (відп. ред) та ін. – Київ: ІСДО, 1994. – 228 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: Общедидактический аспект / Ю.К. Бабанский. – Москва: Педагогика, 1977. – 254 с.

Referense

1. In S.O. Sysoeva (Ed.). (1994). *Aktualni problemy rozvytku tvorchykh mozhlyvostei uchniv* [Actual problems of developing students' creative abilities]. *Tezy dopovidei Vseukrainskoi naukovoї konferentsii* [Abstracts of the All-Ukrainian Scientific Conference]. Kyiv, ISDO Publ., 228 p. (In Ukrainian).

2. Babanskii Yu.K. (1977). *Optimizatsiia protsessa obucheniia : Obshchedidakticheskii aspekt* [Optimization of the learning process: The general debacle aspect]. Moscow, Pedagogika Publ., 254 p. (In Russian).

В статье раскрывается сущность, содержание и структура понятия «самостоятельная творческая деятельность». Рассматривается проблема организации самостоятельной творческой деятельности студентов, практической подготовки будущих учителей изобразительного искусства.

Ключевые слова: самостоятельность, самостоятельная работа, творческая деятельность, будущий учитель изобразительного искусства.

The nature, content and structure of the concept of «independent creative activities» are revealed in the article. The issue of students' independent creative activity organization in practical training of future teachers of fine arts is discussed.

Key words: independence, independent work, creative work, future teacher of fine art.

Одержано 7.11.2017.